

Posudek školitele na disertační práci Iwony Matuszkiewicz: *Aspekty krajiny v polské a české literatuře 20. století: Stanisław Vincenz jako středoevropský spisovatel a česká literatura meziválečného období*, FF UK, 2022

doc. Josef Hrdlička, Ph.D.

Ústav české literatury a komparatistiky

FF UK

Iwona Matuszkiewicz nastoupila do doktorského studia s obecněji zformulovaným projektem o krajině v polské a české literatuře, který od původních představ založených na rovnocenné komparaci čtyř autorů postupně vykrytalizoval v práci soustředěnou kolem díla významného, byť v Čechách bohužel méně známého polského autora Stanisława Vincenze. V průběhu studia doktorandka publikovala celou řadu textů, které vycházely z původní koncepce i z její pozměněné podoby, zúčastnila se několika konferencí jak v Čechách, tak v Polsku, kde prezentovala výstupy v různých fázích své práce, aktivně se zapojila do vincezovského bádání v Polsku a přispěla k záslužnému a objevnému českému překladu Vincenzova díla. Je tedy třeba ocenit píli a pracovitost a zdůraznit řadu textů a aktivit v průběhu jejího studia.

Pro dvojdomost práce bylo jistě prospěšné i to, že autorka studovala v Polsku a zároveň dlouhodobě pobývá v českém prostředí, má tedy dobrou znalost obou jazyků a do velké míry i obou literatur a kultur. – Lze říci, že možnosti doktorského programu aktivně využila ke svému studiu a ve prospěch předkládané práce, která na tomto studiu stojí.

Jako školitel jsem měl možnost sledovat vznik práce od úvodních náčrtů a musím také konstatovat velký posun od prvních textů k závěrečné verzi celé práce. V tomto směru aktivního přístupu, zájmu a intenzivního studia si Iwona Matuszkiewicz zaslouží pochvalu.

Práce samotná uvádí do českého prostředí a kontextu Stanisława Vincenze, zajímavého a inspirativního polského autora. Text má dvě hlavní části – v první autorka představuje koncepci krajiny ve Vincezově hlavním díle, ve druhé Vincenze uvádí do souvislosti s českou a středoevropskou literaturou, byť oba pohledy se do jisté míry v obou částech prolínají.

Mezi komparatisty občas zazní věta, že srovnávat lze všechno se vším. Tato zjednodušující floskule je sice obhajitelná, ale zakrývá jednu velkou a podstatnou část dějin komparatistiky, která se točí kolem otázky, na jakém základě se srovnává, jak to lze obhájit, a především dospívá k určité škále přístupů, která nikdy nebyla uzavřená a definitivní, ale tvoří

podstatný pracovní nástroj. V tomto ohledu je třeba se ptát, v jaké rovině lze Vincenzovo dílo vztahovat k české literatuře.

Práce tady podává de facto dvě odpovědi – na jedné straně je tu oblast Poloniny a Podkarpatské Rusi, které se geograficky překrývají. Tento konkrétní region a jeho literární ztvárnění poskytuje jedinečné komparativní téma, které dovoluje srovnat velmi různorodá díla věnovaná jedné oblasti. Na jedné straně je Vincenzovo opus, vyrůstající z intenzivního styku nejen s krajinou jakožto přírodou, ale také s regionem obývaným lidmi, mezi nimiž je autor doma, jakkoli jako intelektuál má také jistý odstup; na druhé straně stojí čeští spisovatelé, kteří do regionu přijíždějí jako návštěvníci, cizinci či turisté a sebedelší pobyt tuto skutečnost nemůže změnit. Na druhé straně Iwona Matuszkiewicz srovnává Vincenze se šumavskými autory a v tomto případě staví spíše na typologických obdobách obou regionů, jimiž má být horská, lesnatá krajina a hraniční povaha oblasti. U tohoto druhého pohledu, který není s prvním příliš konceptuálně sladěný, autorka sice nachází styčné body mezi Vincenzem a šumavskými texty, nicméně upozadňuje podstatné rozdíly a nechává stranou právě Vincenzovo sepětí s komunitou, které je základem první části práce – v tomto směru je literární Šumava Vincenzově Polonině krajně vzdálená.

Pojetí práce je tu výrazně tematické a poněkud opomíjí podstatný prvek – totiž to, že jde o literární díla, nikoli o mytologii jako takovou, nebo filosofická pojednání, dokumentární texty. Nedozvíme se tedy mnoho o žánrové rozmanitosti a složité kompozici Vincenzova rozsáhlého díla a chybí, bohužel, alespoň letmé srovnání s Holečkovými *Našimi*, dílem, které se svou literární stránkou přímo nabízí a které vykazuje podobně úzký vztah k regionu a zřejmou epickou stránku, o níž zajímavě a s filosofickými přesahy psal Přemysl Blažiček. – Tady spatřuji z oborového hlediska komparatistiky určitou koncepční neucelenost obhajovaného textu.

Úkolem školitele není v této chvíli a na tomto místě předkládat soustavnou oponenturu práce, kterou nějakým způsobem oponoval a ovlivňoval dlouhodobě. K jejímu vzniku bych jen stručně podotkl, že byla provázena dlouhými diskuzemi o tom, jak podobný text má být pojímán, jaká jsou základní pravidla práce a co odpovídá akademickému přístupu, což pro doktorandku nebylo vždy zřejmé. Nemyslím tím bazírování na formalitách, ale to, že univerzitní diskurz pracuje s určitým druhem argumentace, že disertační práce je určitý žánr, má svá pravidla, ale také možnosti – a tyto možnosti předkládaná práce ne vždy plně využívá.

Problematická místa práce, u který by byla na místě důkladnější diskuze, ať už při obhajobě, nebo později při další práci na textu, bych shrnul ve dvou bodech.

1. Problém s argumentací a stylem podání. Autorka mnohde vysvětluje celkem evidentní věci, a základní pojmy; že si je ujasní, je v pořádku, disertaci tím ale není třeba zatěžovat. Na řadě míst přijímá deklarativní tón a zdůrazňuje Vincenzovu velikost jako autora. To se mnohde promítá také do způsobu argumentace. Cílem akademické práce může být ukázat význam autora, pokud to interpret pokládá za důležité, to ale ovšem tak, že důkladně analyzuje a interpretuje jeho dílo a ukáže, že má smysl je číst. Iwona Matuszkiewicz často postupuje spíše tím způsobem, že k Vincenzovu jménu připojuje atributy a hodnotící soudy, které nejsou založené na argumentaci. Druhým podobným postupem je to, že jej klade vedle jiných významných autorů, jako by tato juxtaopozice sama již byla argumentem. Práce se tak může dostat do problematických míst, když například spojuje Heideggerovu filosofii s Bachelardovou poetikou, byť tyto autoři jsou v důležitých momentech takřka protikladní (připomněl bych jen, důležitost tělesnosti a zasazení Dasein ve světě u Heideggera, a naopak imaginární, sněnou povahu prostoru u Bachelarda, jejíž východisko je zcela neheideggerovské a v této práci se mívá i s Vincenzem). – Podobným způsobem mnohde práce nakládá také s pojmem střední Evropy, který není příliš osvětlující, ale opět spíše deklarativní.

2. Již zmíněný problém literárnosti. Práce v zásadě pracuje na dvou úrovních obecnosti. Na jedné straně se věnuje velkým idejím – světa, světového písma, duchovní krajiny, mýtu ad. a operuje s těmito idejemi mimo rovinu jejich literárního ztvárnění. Čte je jaksi přímo, jako by byly v textu evidentně přítomné. Citáty, které je mají dokládat, mnohdy ale vůbec nejsou evidentní. Na druhé straně autorka pracuje na úrovni motivů, kde je komparativní práce často zajímavá, ale zároveň se ztrácí v detailech. Co postrádám, je střední rovina, která by obě zmíněné polohy spojovala a která by uváděla literární specifičnost Vincenzova díla i dalších textů, s nimiž autorka pracuje. Právě v této rovině by se zejména Váchal jevil jako Vincenzovi vzdálenější a srovnání by pak mělo být více kontrastní. – Příkladem, kde se tento nedostatek projevuje, může být kapitola věnovaná mostu. Autorka se hlásí k Heideggerovu postupu a píše: „soustředit se na to, odkud ten, kdo jde před most, vychází; zadruhé – prozkoumat samotný most; a zatřetí – přemýšlet o tom, kam ten, kdo přechází, jde“. V práci se ale o mostu u Vincenze nenajdeme žádný citát. Jsme buď na jedné nebo na druhé straně. Idea mostu je bezpochyby důležitá, souvislosti, které text uvádí, jsou zajímavé. Ale není vůbec zřejmé, zda je most u Vincenze opravdu tak ústřední, anebo zda jde o ideovou interpretaci, která k dílu *così* dodává, zdůrazňuje význam motivu, který není zřejmý ze samotného textu. I takovýto přístup by byl možný, ale proveden by musel být výrazně jinak.

Práce, jak jsem uvedl, je přinejmenším po materiálové stránce přínosná, a přestože k ní lze mít v řadě bodů výhrady, doporučuji ji k obhajobě.

13. ledna 2023

Josef Hrdlička